BAZA ESPERANTO

(ESPERANTO BÁSICO)

En naŭ lecionoj - far Ajvo

La PRONONCO - *A PRONÚNCIA*

Kiel *portugale*, krom:
C = *ts* *(caro, cepo...)*
Ĉ = *tch* *(ĉeko, ĉaro...)*
Ge, gi = *gue, gui* *(gitaro)*
Ĝ = *dj* *(ĝi, ĝirafo, ĝiro)*
H = *c/ inglês* *(heroo, ho)*
Ĥ = *hh* *ou* ***K*** *(kemio)*
J = *i em pai* *(je, majo)*
Ĵ = *j* *(ĵurnalo, ĵus...)*

Como *em português*, exceto:
S = *sempre ss* *(raso, sesio)*
Ŝ = *ch* *(ŝi, ŝuo, fiŝo, poŝo)*
Ŭ = *u em mau* *(kaŭzo,eŭropo)*
****
+ ***Não há nazais!*** *(ká-nnto!)*
+ ***e/o*** *são fechados (bêla kôlo)*
+ ***Cada letra tem sempre o mesmo som!*** *(t-i-o, sê-n-t-e)*

Tônica *é a penúltima vogal!* *(nacioj, hieraŭ, areo)*

1. **FINAĴOJ**: ***Terminações* dão tipos de pal.e** *tempos verbais:*

- **a**: adjektivo *(bela, forta, rapida, bona, feliĉa, simpla, alta)*
- **e**: mod-adverbo *(bele, forte, rapide, bone, facile, komplete)*
- **i**: vb^a infinitivo *(ami, kuri, legi, paroli, esti, skribi, kanti...)*
- **o**: substantivo *(amo, ĉevalo, floro, homo, rabobesto, kato)*
- **u**: vb^a ordono *(parolu, venu, faru, kuru, skribu, bonvolu)*
- **as**: vb^a nuno ***(presente:*** *mi kuras, ili kantas, ŝi dancas...)*
- **is**: vb^a antaŭo ***(passado:*** *li aŭdis, vi parolis, ili kuris...)*
- **os**: vb^a estonto ***(futuro:*** *mi venos, ŝi dancos, ili parolos)*

-**us**: vb^a kondiĉo + se *(Se mi estus Dio, mi ŝanĝus la mondon!)*

* **Plural + J:** *(belaj floroj, homoj, la ĉevaloj estas fortaj..)*

Só há 1 artigo* – LA** ou **l'**, ***inv. *(la steloj, la patro, la homoj)*

****

Ekzercu A – Traduku: La patro estas bona. La floroj estas belaj. La steloj brilas bele. Iru rapide. La arboj estas altaj kaj belaj. La besto Estas forta kaj rapida. Ami estas bone. La homoj estas feliĉaj. La Infanoj kuris rapide kaj longe: ili estas fortaj. Amu kaj estu bona Kaj vi estos feliĉa. La granda domo estas bela kaj komforta. Ĝis!

---

2. **PRONOMOJ :**

Mi – eu (*mi venis, mi estas)*
vi – tu, você *(vi parolas...)*
li – ele *(li kantis laŭte)*
ŝi - ela *(ŝi dancas bele)*
ĝi – ele/ela *(p/ coisas...)*

ni – nós *(ni iros al P.ªA..)*
vi – vós, vocês *(vi kantas)*
ili – eles/elas (ili venis...)....
+oni – a gente (oni iras...)
+ **si** – se = *como em port!*
(+**mem** =mesmo *(mi mem)*

---

b) Posedaj + a : *miaj libroj, ilia domo, ŝia kato, viaj ŝuoj)*

---

3. PREPOZICIOJ: (Kunigas la sencojn de du vortoj.)

Al – a, para *(Ni iros al Rio)*
anstataŭ – em vez de...
antaŭ – ante, antes de...
apud – perto, ao lado de
ĉe – junto a *(ĉe la tablo)*
ĉirkaŭ - ao redor de, + --
da – de (quant.)*(iom da kafo)*
de - posse *(libro de Paŭlo)*; a partir de *(de majo ĝis)*; agente *(kreita de Dio)*
dum – durante *(dum la meso)*
ekster – fora de *(- la domo)*
el – de dentro de ... *el oro)*
en – em, dentro de *(en la..*
ĝis – até *(ĝis! Ĝis revido!)*
inter – entre *(inter amikoj)*
kontraŭ – contra *(- la leĝo)*
krom – fora, exceto *(- tio)*
kun – com *(iri kun amiko)*
laŭ – conforme *(laŭ Luko)*
malgraŭ (ke) – apesar de...
per – por, pormeio de...
(po – à razão de *(po kvin)*
por- para *(fim: por vi...)*
post – após, depois de...
preter – por diante de...
pri – a respeito de, sobre
pro – por causa de...
sen – sem *(sen esceptoj)*
sub – sob, debaixo de
super – sobre, por cima de
sur – sobre, em cima de
tra – através *(tra dentoj)*
trans – além de *(- la monto)*
(cis – aquém de *(cis la ")*
+ JE = *sem sentido fixo !*

+Locuções: ekde, el sub, kune kun, spite al, pere de, de malantaŭ...
***Pense** p/ locução: Andar a cavalo *(em cima de =rajdi surĉevalo)*

---

4. Akuzativo + N: - *Ele é uzado em três casos distintos:*
a) **objeto direto** – trinki akvon, vidi belajn florojn, vin mi amas...
b) **direção a** – *iri en la ĉambron, trans la monton... Kien? Tien...*
c) **substitui prep.** – la trian (je), fidi vin, la tutan tagon (dum)...

5. ADVERBOJ: ***(kaj komparoj: pli.... ol.. / la plej... el...)***
Modaj + e*:** bone, bele, facile... ***Aliaj: Jes – já – ne; nepre; hieraŭ – hodiaŭ – morgaŭ – antaŭhieraŭ – postmorgaŭ; ĵus – tuj – baldaŭ; **nun; nur;** jam – ankoraŭ – plu; **ofte**; **tre** –multe; pli –malpli – plej; des pli; plus–minus; jen; eĉ; for; preskaŭ, apenaŭ... ***+Tabelaj:*** ĉiam- neniam; tiel; ien...
b) Komparoj: La arbo estas **pli** alta **ol** la domo, sed la turo estas **la plej** alta **el** ĉiuj. Annjo estas **malpli** studema **ol** Maria. Tiu verko estas **tiel** interesa **kiel** la alia. Bon**ege**!

---

6. **KONJUNKCIOJ:** Aŭ..aŭ , ĉar, ĉu...ĉu, do, **ke, se,** nek, kvankam, sed, tamen... (+ *Apenaŭ, dum, ĝis, kvazaŭ...)* ***e locuções:*** antaŭ ol, ĉiufoje kiam, (ek)de kiam, eĉ se, por ke, krom se, malgraŭ ke, post kiam, same kiel, ne nur...sed ankaŭ, se ne, se nur, tial ke, tiel ke, tuj kiam, jen..jen, *ktp.*
b) Interjekcioj: Adiaŭ, bis, fi!, ha, ho, hura, ha lo!, nu..nu, ho ve, ve al..., aŭ, ba, be, hop, for, ŝŝ, pst, atentu!, pro Dio, amen, brave, haltu, antaŭen, help', kuraĝe, diable, damne!

---

7. NUMERALOJ: *(Nombroj - numeroj - datoj)*
Nulo- unu – du – tri – kvar – kvin – ses – sep – ok – naŭ
dek – cent - mil – miliono – miliardo - (bi- aŭ duiliono).
Kunmetu: tricent dek naŭ; du mil kvarcent okdek sep, ktp.
b) ordaj + a: kvina, unue, dudek-sesa, du-mil-naŭa jaro...
c) estas tri nombraj sufiksoj* :** (+ ***po = à razão de...)
- **obl:** multiplica *(triobla, duoble 4 estas 8, la dekoblo)*
- **on:** divide *(duona = meio; 3 kvaronoj = ¾, 1 dekono)*
- **op:** agrupa *(triope = em 3; kvaropo; duopo = dupla.*

---

*<u>***Semajntagoj:***</u> Lundo, mardo, merkredo, jaŭdo, vendredo, sabato, dimanĉo. *(Dimanĉe kaj ferie oni ja ne laboras.)*
*<u>**Monatoj:**</u> Januaro, februaro, marto, aprilo, majo, junio, julio, aŭgusto, septembro, oktobro, novembro, decembro.

<u>Notu</u>: Por horoj kaj datoj uzu la **ordajn** numerojn: *Je kioma horo ili alvenos? –Je la kvara. – Kiam naskiĝis Zamenhof? – Je la 15ª de decembro (de) 1859. – Kiam li mortis? - La 14an. de aprilo 1917. – Kioma horo estas? – La sesa.*

======================================

8. LA PARTICIPOJ: *(<u>En Eo. ili estas</u> <u>**tritempaj!**</u>)*

-as-->	***-anta*** *(kiu nun faras)*	***-ata*** *(kio nun estas farata)*
-is-->	***-inta*** *(kiu antaŭe faris)*	***-ita*** *(kio estis farata antaŭe)*
-os->	***-onta*** *(kiu faros poste)*	***-ota*** *(kio estos farata poste)*

Tiele: <u>Studanto</u> estas iu kiu nun studas; <u>studinto</u> estas tiu kiu antaŭe studis; kaj la <u>studonto</u> poste studos... La <u>studitan</u> leciono oni jam scias, la <u>studatan</u> oni nun lernas, kaj la <u>studotan</u> oni vidos morgaŭ. – Studinte Eon, vi ĝuas amikojn.

A prep. da passiva é <u>de</u>: *Ĉu la mondo estas kreita <u>de</u> Dio? La ringoj estas faritaj <u>de</u> l'oraĝisto el oro. La lingvo Eo. estis kreata <u>de</u> Zamenhof dum longa tempo. Tiu propono estos diskutata en la venonta sesio. Estu amata <u>de</u> ĉiuj!*

++

Ekzero B: - Saluton, kiel vi fartas? -*Bone, dankon. Kaj vi?*
- Tre bone, dankon. Ĉu vi iros al nia morgaŭa renkontiĝo?
- *Kompreneble Mi finlegis la libron kiun vi pruntis al mi k.. redonos ĝin. Ĝi estas ege interesa. Dankon pro la prunto.*
- Ne dankinde. Gravas ja legi kaj babili. Ĝis morgaŭ! –*Ĝis!*

9. VORTFORMADO - *Derivado kaj kunmetaĵoj:*

Oni multobligas la vortojn per ***afiksoj:*** *resaniĝado, disiĝo, maleligebla, elirebleco, etulino, kunularo, nedisigeblaj...*

Kaj ilin kunmetas: *poŝtuko* (lenço), *naztruoj* (narinas), *tagmeze, noktomezo, tagmanĝi ,fruktodona, sukcesplena, longdaŭre, postlasi, tuj aliro, tablotuko, banloko, ĉefurbo*, ktp.

Nun legu, aŭskultu, babilu. Tuj vi regos la lingvon. Sukceson!

VORTARETO

ankoraŭ – ainda
apenaŭ –apenas,mal
auskulti – escutar
babili – conversar
balai – varrer
baldaŭ – em breve
besto – animal
broso – escova
buŝo - boca
ĉapelo - chapeu
ĉar – porque (tial ke)
ĉu? – por acaso?
daŭri – durar
des pli – tanto mais
eĉ – até mesmo!
feliĉa – feliz
fidi (al/je) -confiar
fleksi –dobrar, flex.
flugi - voar
foje – às vezes
for (de) – longe (de)
ganto–luva,manŝuo
grava – importante
ja - de fato !
hejmo = lar
forgesi = esquecer
jen – eis, veja!
ju pli – quanto mais
ĵus – agora mesmo
kalsono – cueca
kapti – capturar
kolo - pescoço
krom –exceto,fora
ktp – kaj tiel plu
kvankam – embora
lerta –hábil,capaz
malgraŭ –apesar de
malsato - fome
manĝi – comer
monato – mês
morgaŭ – amanhã
naski – gerar (-iĝi)
nazo – nariz
ne nur – não só (sed..
nepre – certamente
nun – agora
nur – só, somente
obei (al) – obedecer
ofte – muitas vezes
pantalono – calça
plu – mais (tempo)
dolĉa = doce
lasi = deixar
preni –pegar, tomar
preskaŭ – quase
provi – tentar
prunti – emprestar
pruvi –provar,arg.
rabi – roubar
rajdi – montar
sama – igual =
sata – sem fome
senco – sentido
senso/sento: "
sperti –provar (ion)
spite al (não obstante
ŝafo – ovelha
ŝanĝi – mudar
ŝipo – navi
ŝuo – saoato(man -)
tago – dia, 24 h
tamen – contudo
tre – muito
trinki – beber
truo – buraco
tuj – logo! já!
tuko – pano
verko – obra, livro
urbo = cidade
pomo = maçã

La tabel-vortoj:	***Adnomoj kaj pronomoj***					***Adverboj***				
	persona	*aĵaj*	*kvalitaj*	*posedaj*	*kvantaj*	*lokaj*	*allokaj*	*tempaj*	*modaj*	*kaŭzaj*
Nedefi-naj ---- I	**iu** *alguém*	**io** *algo*	**ia** *algum*	**ies** *de alg..*	**iom** *l tanto*	**ie** *em a/l.*	**ien** *a a/l.*	**iam** *l vez*	**iel** *de a/m.*	**ial** *p/a/m*
Int? *kaj* rel.—KI	**kiu** *quem*	**kio** *o que*	**kia** *qual*	**kies** *de qem*	**kiom** *quanto*	**kie** *onde*	**kien** *p/onde*	**kiam** *quando*	**kiel** *como*	**kial** *pq?*
Demons-trat.—TI	**tiu** *esse*	**tio** *isso*	**tia** *tal*	**ties** *desse*	**tiom** *tanto*	**tie** *ali*	**tien** *p/ lá*	**tiam** *então*	**tiel** *assim*	**tial** *p/e/m*
Kolekt-tivaj--ĈI	**ĉiu** *todo*	**ĉio** *tudo*	**ĉia** *todo tp*	**ĉies** *de todos*	**ĉiom** *t u d o*	**ĉie** *em t/l*	**ĉien** *p/t/lg*	**ĉiam** *sempre*	**ĉiel** *de t/m*	**ĉial** *p/t/mt*
Nuligaj: ----NENI	**neniu** *ninguém*	**nenio** *nada*	**nenia** *nenhum*	**nenies** *de ning.*	**neniom** *nada*	**nenie** *em n/lg*	**nenien** *p/n/lg*	**neniam** *nunca*	**neniel** *de n/m*	**nenial** *p/n/mt*

<u>+ ĈI</u> = ***<u>aproxima</u>:*** *(tiu ĉi* ***ou*** *ĉi tiu* = ***este;*** *tio ĉi* = ***isto;*** *ĉi tie* = ***aqui; ĉio*** *ĉi* = *tudo isto.)*
<u>+AJN</u> = ***<u>indefine totalmente</u>:*** *(iu ajn* = ***qualquer um****: kie ajn* = ***onde quer que...****).*
****

* **PREFIKSOJ kaj SUFIKSOJ** ***multobligas niajn vortojn!***

****

Bo- p/casar: *bofilo, bopatrino.*	**Ge-** 2 sexos: *geamikoj, geavoj.*
Dis- dispersar: *disdoni, disiri.*	**Mal-** contrário: *malsana, male.*
Ek- começar: *ekdormi, ekiri...*	**Mis-** mal: *miskompreni, misuzi.*
Eks- "ex": *ekslernanto,eksigi.*	**Pra-** antigo: *prahomo, praavo.*
Fi- mau: *fiago, fihomo, fiulo.*	**Re-** de novo: *refari, reveno,ree.*

****

-aĉo: ruim, feio: *domaĉo, aĉa.*	**–igi:** fazer: *beligi, purigi,saniga*
-ado: q. dura: *parolado,restadi*	**-iĝi:** tornar-se: *resaniĝi, noktiĝo.*
-aĵo: coisa: *dolĉaĵo, manĝaĵo...*	**-ilo:** instrum: *Trančilo, ludiloj..*
-ano: sócio: *klubano,brazilano*	**-ino:** fêmea: *patrino,bovino,ino*
-aro: coleção: *ŝafaro, ŝiparo...*	**–inda:** digno de: *vidinda,fidinda*
-ebla: possível: *videbla, eble...*	**–ingo:** estojo: *glavingo,kandelingo*
-eco: qualidade:*beleco,pureco.*	**–ismo:** doutrina: *rasismo, kreismo*
-ega: grande: *domego, ridegi...*	**–isto**: profissão: *dentisto,kuracisto*
-ejo: lugar: *lernejo, banejo...*	**– ujo/io:** contém: *pomujo, Ĉinio...*
-ema: q.gosta: *manĝema, emi*	**-ulo:** quem tem: *riĉulo, timulo*
-enda: q.deve ser feito:*lernenda*	**-umo: ??** *kolumo, seksumi...*
-ero: parte: *sablero, fajrero, ero.*	***–ĉjo:*** carinho masc.: *paĉjo...*
-estro: chefe: *ŝipestro, urbestro*	***-njo:*** " fem.: *panjo, Annjo*
-eta: pequeno:*rideti, libreto, ete*	**(-oza:** rica em: *pluvoza,sabloza)*
-ido: filhote: *reĝido, katidoj...*	**(-iva / -izi,** ktp = **sciencaj sf.)**

****

Traduku: Daŭrigebla, vidindaĵoj, neforgeseble, hejmeciga, pra-arbarego, disigenda, eksigita, bopatrineco, malpurigebla, k.t.p.
Formu vortojn per prep+afiksoj: neeligebla, reeningi, kunigenda...